

УДК 340.1

*Василь Васильович Костицький,
професор кафедри теорії та історії
права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
ORCID: 0000-0003-1692-9810*

*Сергій Володимирович Лінецький,
помічник-консультант народного депутата України
ORCID: 0009-0004-1848-6157*

ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА: ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ПОСТАНОВКИ КОНЦЕПЦІЇ

Постановка проблеми. Проблема реалізації права вважається центральною, наскрізною для всього правознавства, адже без ефективної реалізації права навіть найдосконаліше законодавство залишається декларативним і не виконує своїх функцій повною мірою. У межах теорії реалізації права виокремлюють вчення про його форми, розробка якого не втратила наукової цінності досі. Традиційно важливою щодо реалізації права категорією теорії права є поняття «тлумачення права». Зазвичай у сучасному юридичному дискурсі проблеми тлумачення права розглядаються з позиції ефективності його реалізації. Цілком справедливо вважається, що саме тлумачення права забезпечує ефективне дотримання (додержання), виконання, використання та застосування правових норм. Проте сучасна юридична наука все ще залишається далекою від того, щоб зробити остаточний висновок про наявність уже сформованої, стрункої, завершеної теорії юридичної інтерпретації (тлумачення права), оскільки поза сферою широкого наукового осмислення залишається чимало невирішених проблем [1, с. 3], передусім співвідношення згаданих вище форм реалізації права та тлумачення права. Отже, теорія права та держави, оперуючи категоріями «реалізація права» та «тлумачення права», мала б розкрити їх достеменно співвідношення та взаємовплив, виходячи з модернізації змісту цих категорій та встановлення сучасної динаміки розвитку позначуваних ними юридичних явищ та сучасних проблем суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, ключові теоретичні аспекти проблематики реалізації права перебували у фокусі дослідження таких зарубіжних фахівців, як Г. Гарт, Р. Дворкін, Є. Ерліх, Ж. Карбоньє, Г. Кельзен, К. Ллевеллін, Н. Луман, Р. Паунд, Дж. Франк та ін. При цьому в сучасній зарубіжній юриспруденції (зокрема, у концепціях Р. Алексі, Г. Гарта, Р. Дворкіна, Б. Мелкевіка та ін.) тематика реалізації права вважається переважно ареалом досліджень у сфері юридичної техніки, складовою якої є теорії юридичного тлумачення. В Україні теорія реалізації права була сформована ще радянською юридичною наукою в 1950–1960-х роках (праці П. Недбайла, М. Орзіха та ін.) і має нині доволі абстрактний характер, мало затребуваний за сучасних умов. На цьому тлі питання тлумачення права розробляються автономно від теорії реалізації права, що ще більше послаблює розуміння зв'язку між обома категоріями. Дослідження такого взаємозв'язку перебувало у фокусі уваги таких вітчизняних учених, як О. Богініч, Ю. Власов, О. Гайдулін, В. Дудченко, М. Кельман, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Костицький, Є. Кубко, Н. Лепіш, Б. Малишев, О. Мінченко, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, П. Рабінович, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, Ю. Шемшученко та ін.

Традиційно, щонайчастіше, як на рівні наукових розробок, так і енциклопедичних [2, с. 834; 3, с. 787], довідкових та навчальних видань [4, с. 405–408; 5, с. 372], реалізація права розглядається як втілення правових приписів у фактичній поведінці суб'єктів права через такі форми реалізації, як додержання, виконання, використання та застосування [6, с. 30]; як здійснення права, його ідей і принципів у реальних суспільних відносинах [7, с. 35]. Фактично чотирискладова концепція форм реалізації права є домінантною у вітчизняній юридичній науці й практично не ставиться ніким із сучасних дослідників під сумнів.

Лише в останні роки ситуація почала дещо змінюватися, деякі українські дослідники почали демонструвати схильність до розширеного розуміння ролі тлумачення права та його співвідношення з реалізацією права. Так, П. Рабінович розмежовував реалізацію права як практичне втілення норм і тлумачення як процес з'ясування їх змісту, що, на його думку, не є самостійною формою реалізації права [8, с. 143]. Для Б. Малишева тлумачення права видається найважливішим елементом реалізації права взагалі, адже результатом тлумачення є, по-перше, з'ясування змісту правила поведінки, що міститься в нормі права, по-друге, індивідуалізація цього правила поведінки стосовно конкретних осіб та обставин справи. Тобто тлумачення норм права виступає своєрідною інтелектуальною рушійною силою всього процесу правового регулювання [9, с. 76]. Нарешті, в оприлюдненій нещодавно розвідці В. Костицького [10] вперше було порушено питання про розширений розгляд феномену тлумачення права не як стадії застосування, а як повноцінної (окремої) форми реалізації права. Цей підхід суттєво змінює усталену концепцію традиційних чотирьох форм реалізації права (додержання, виконання, використання та застосування), за рахунок її доповнення додатковою самостійною формою – тлумаченням права. Попри суттєву наукову новизну, цей підхід не спричинив серйозної реакції серед представників вітчизняної науково-правової спільноти та не привів до помітного зміщення наголосів у теорії реалізації права загалом. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне, не повторюючи основних позицій попередньої публікації одного зі співавторів цієї статті, наголосити на важливих аргументах, які б, на нашу думку, підкріплювали висловлену раніше наукову гіпотезу.

Основні результати дослідження. Розглядаючи реалізацію права, більшість вітчизняних учених-нормативістів наголошує, що реалізується не право взагалі, а правові норми та/або нормативно-правові акти. У цьому випадку тлумачення права насправді постає як тлумачення норм права, а відтак дійсно виявляється закономірно вписаним у процес застосування права як його окрема стадія, і не більше. Відмітимо, що для цієї концепції характерним є вивіщення нормативно-правового акта як джерела права на протигагу концепції поліджерельності права (В. Дудченко [11], Н. Пархоменко [12], І. Ситар [13; 14], Н. Слотвінська [15] та ін.). Продуктивним вважаємо концептуальний підхід Н. Оніщенко, яка запропонувала розрізняти реалізацію права (як ширше поняття) та реалізацію норм права (як вужче поняття), включивши до сфери першого не тільки реалізацію суто норм права, а й реалізацію принципів та його стандартів [16, с. 18]. Натепер в українській юридичній науці концепція поліджерельності права найбільш повно розробляється представниками інтегративного та постнормативістського підходів, які визнають множинність форм існування права та необхідність врахування як формальних, так і змістових (ціннісних, соціальних) його джерел.

На нашу думку, саме концепція поліджерельності права, яка відображає постнормативістський підхід до права, відкриває перспективу такого співвідношення реалізації права та тлумачення права, де остання набуває значення окремої форми реалізації права. Піднести тлумачення як форму реалізації права уможливило існування позанормативного виміру буття права. Адже реалізації підлягають не тільки норми права та нормативно-правові акти, а й інші джерела права, зокрема такі, як правова доктрина, правовий принцип, судова практика, правовий прецедент чи правовий договір [17; 18, с. 150–180]. Цим формам права у їхній правовій природі ніхто не може відмовити.

Ширшу перспективу для дослідження феномену тлумачення права як форми його реалізації відкриває такий напрям теоретико-правових і філософсько-правових досліджень, як правова герменевтика, що інтерпретує право як передусім текстову систему, текст у широкому розумінні слова [19, с. 11] (дослідження А. Барака, Г. Г. Гадамера, М. Гайдеггера, Г. Ліонеля, А. Гарта, Г. Коїнга, Г. Лейха, П. Рікьора, Є. Стельмаха, А. Вермеула та ін.). Згідно з цим підходом «традиційно право реалізується у вербальних знаках» [20, с. 88], а юридичний текст виступає «центральною» елементом права (зокрема, позитивного) [21, с. 50]. У цій концепції на перший план у реалізації права ви-

ходить інтерпретивізм. Більше того, у рамках цього вчення жодне правове положення абсолютно (ані генетично, ані функціонально) не існує поза практикою реалізації права [22, с. 201].

Отже, саме сприйняття права не як сукупності норм, а як особливого тексту, складноструктурованої смислової реальності з потребою «розщеплення» його смислів задає такий вектор пошуку, де інтерпретація права і постає формою його реалізації. За такого підходу реалізоване право – це право зрозуміле, право, в якому усунуті двозначності, що виникають унаслідок застосування у правових текстах численних абстракцій і поняттєвих конструкцій, що потребують з'ясування і роз'яснення, що в сукупності й репрезентує феномен тлумачення права. Саме право, постаючи як текст, насичений багатьма смислами, потребує інтерпретації, як способу усунення двозначностей, надання праву визначеності, зрозумілості. Тоді інтерпретація права – права як тексту – постає як форма його реалізації. Під такою реалізацією марно розуміти безособове «здійснення» права, а швидше треба вбачати його рух від можливості до дійсності, а також результат такого руху правової реальності, центрований довкола суб'єкта тлумачення права.

Водночас реалізації права властиве опанування правом певної життєвої ситуації, важливої для людини. Така реалізація означає, що право, яке «дрімало», активується для вирішення конфлікту або утвердження людини в соціумі. Поза активністю людини самореалізації права годі чекати. В основі такої реалізації лежить оціночний процес відмежування права як бажаного порядку, як нормативного взірця і конкретного регулятора поведінки людини від хибних уявлень.

Реалізація права долає прірву між правом як бажаним і правом як дійсним, а також сполучає особистий досвід «активування» права (реалізації його потенціалу) з суспільним оточенням. Таке подолання мусить мати інтелектуальну складову: тлумачення права не лише як сукупності норм, а й як проблеми, що потребує вирішення, зняття особистого чи суспільного напруження, розвантаження творчого потенціалу на особистому, груповому та суспільному рівнях. Реалізація права в цьому контексті – це усунення елементів невизначеності, незрозумілості, а також розкриття можливого різного розуміння тексту правової норми. Інтерпретація виринає там і тоді, де і коли мають місце проблеми розуміння права, де за явним текстом приховані неявні смисли, які слід розкрити. Наведене вище надає можливість стверджувати, що виокремлення тлумачення права як форми його реалізації обґрунтовується сукупністю теоретичних і практичних підстав, що відображають реальний механізм дії права.

По-перше, це гносеологічна підстава. Будь-яка реалізація права передбачає попереднє з'ясування змісту правової норми. Без розуміння її смислу суб'єкт не може ані виконати обов'язок, ані скористатися правом, ані правильно застосувати норму. Отже, тлумачення є необхідною передумовою будь-якої форми реалізації права.

По-друге, функціональна підстава. Тлумачення виконує самостійну функцію – забезпечує правильне й однакове застосування правових норм. У цьому сенсі воно не лише супроводжує реалізацію, а й безпосередньо впливає на її результати, формуючи правомірну поведінку. Самостійність тлумачення права в Україні, зокрема, закріплено на конституційному рівні – офіційне тлумачення Конституції України, що її здійснює Конституційний Суд України [23; 24, с. 31–32]. При цьому цій функції єдиного органу конституційної юрисдикції надано саме самостійного, а не підпорядкованого значення, адже акти офіційного тлумачення норм права наділені власною юридичною силою та формальною обов'язковістю [25, с. 181]. Якщо правильним є положення, що тлумачення Конституції України є формою її реалізації [26, с. 167], то так само правильним слід визнати і висновок, що тлумачення права є формою його реалізації.

По-третє, владно-праксеологічна підстава. У діяльності судів, правоохоронних органів та інших суб'єктів владних повноважень тлумачення виступає як окремий етап юридичної діяльності, що має власні процедури, методи (граматичний, системний, телеологічний тощо) та результати (інтерпретаційні акти). За словами І. Лепіш, акти тлумачення є найважливішою правовою формою реалізації діяльності органів державної влади щодо досягнення їх цілей і завдань [27, с. 136]. Як зауважує французький учений-юрист М. Тропер, витлумачити право – це те саме, що заново його створити; «сторони спору підкоряються закону в тому його вигляді, як він витлумачений у судовому рішенні, тобто загальним правилом, яке стало відомо тільки після винесення рішення» [27, с. 140].

По-четверте, соціологічно-правова підстава. У реальному правовому житті норма права не діє автоматично – її зміст «оживає» лише через інтерпретацію суб'єктами права. Отже, тлумачення є формою включення правової норми в соціальні відносини, тобто способом її фактичної реалізації.

По-п'яте, комунікативна підстава. Право функціонує як система комунікації суб'єктів права, а тлумачення забезпечує узгоджене розуміння правових приписів між різними суб'єктами (судами, органами влади, громадянами), що є необхідною умовою ефективної реалізації права. У ході дії права (особливо в судовій діяльності) тлумачення права виступає засобом обґрунтування рішень. Саме через інтерпретацію суд формує мотивувальну частину рішення, що є невід'ємною складовою реалізації права.

Характерно, що з ускладненням права, юридизацією дедалі більших масивів суспільних відносин потреба в інтерпретації права стає дедалі вагомішою. Це об'єктивний наслідок ускладнення як самого права, так і соціального середовища, в якому воно функціонує. Основні причини цього явища можна звести до кількох взаємозв'язаних факторів: 1) ускладнення суспільних відносин. Сучасне суспільство характеризується високим рівнем динамічності, технологічним розвитком, глобалізацією. З'являються нові види правовідносин (цифрові платформи, штучний інтелект, кібербезпека, кліматична політика), які законодавець не завжди встигає детально врегулювати. У таких умовах саме тлумачення дає змогу «адаптувати» існуючі норми до нових реалій; 2) зростання ролі принципів права. У сучасних правових системах дедалі більшу вагу мають не лише норми, а й загальні принципи (справедливість, пропорційність, верховенство права). Вони є оціночними за своєю природою, тому їх застосування неможливе без глибокої інтерпретації; 3) європеїзація та інтернаціоналізація права. Для України особливо важливим є вплив практики ЄСПЛ та норм міжнародного права. Судді змушені тлумачити національне законодавство у світлі міжнародних стандартів, що значно підвищує значення інтерпретаційної діяльності; 4) ускладнення системи і структури законодавства та наявність колізій у праві. Велика кількість нормативно-правових актів, їхня фрагментарність і часті зміни призводять до суперечностей, прогалин і нечіткості формулювань. Тлумачення права стає інструментом подолання цих недоліків; 5) зростання ролі судової практики: суд дедалі частіше виступає не лише як «застосовувач», а й як інтерпретатор права. В Україні важливу роль у формуванні єдиної правозастосовної практики відіграє Верховний Суд, правові позиції якого фактично набувають обов'язкового нормативного значення для нижчестоящих судів; 6) антропоцентризація права: сучасне право більшою мірою орієнтується на захист прав людини, що вимагає гнучкого, ціннісно-орієнтованого тлумачення норм із урахуванням конкретних обставин справи; 7) комунікативна природа права. Право функціонує як система смислів, які повинні бути однаково зрозумілими різним суб'єктам. У цьому контексті тлумачення права забезпечує узгодженість правового розуміння в суспільстві.

Отже, зростання ролі тлумачення права є закономірним результатом переходу від формально-статичного до динамічного, ціннісно-орієнтованого праворозуміння. Тлумачення права висвітлює як взаємозалежність текстуальності і контекстуальності права. Воно також дає можливість для пошуку реалізації права там, де норми бракує, зокрема в разі аналогії права. Тут реалізація права не спирається на пряму норму, а швидше на правовий принцип та/або на правову доктрину, що усуває правову лакуну, заповнює її через інтерпретацію права як тексту і права як «закритої» системи, де лакунам немає місця. Інтерпретація дедалі частіше в діяльності таких державних органів, як Конституційний Суд України та Верховний Суд заміняє пряму норму права і навіть сприяє реалізації права поза правовою нормою.

Висновки. Узагальнення наведених вище наукових підходів дає змогу виокремити три основні концепції, що об'єктивно сформувалися в юридичній науці довкола бачення співвідношення реалізації права та тлумачення права: 1) тлумачення як самостійна форма реалізації права; 2) тлумачення як стадія або елемент застосування права (як однієї з форм реалізації права); 3) тлумачення як автономна діяльність, що не входить до структури процесу реалізації права взагалі.

Тож тлумачення права як форма його реалізації можливе тільки в позанормативному контексті, де реалізується не норма права, а правова ідея, принцип, доктрина, тобто ті форми права, де безпосередньо відсутні правові норми. У разі сприйняття права не як сукупності норм, а як тексту (юридична герменевтика), що має автономне існування, його реалізація відбувається через таку ключову форму, як тлумачення права, адже саме в цьому тлумаченні відбувається двоєдиний процес з'ясування та розкриття смислу права. Автономне значення тлумачення права як форми його

реалізації стає можливим на основі застосування постнормативного міждисциплінарного підходу, який включає елементи неопозитивізму, юридичної соціології, а також феноменології, антропології та аксіології права. У цьому контексті підтверджено складно-структурований характер реалізації права як правового явища, що опосередковує, поряд зі здійсненням права, застосуванням права, правовою поведінкою, правовим регулюванням, також і тлумачення права як окремої форми реалізації права. Мірою щільнішої юридизації суспільних відносин і поступального розвитку правових систем тлумачення права набуває особливої ваги та значення саме у структурі реалізації права як його форма та неодмінний складник цього явища.

Список використаних джерел

1. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Харків: Право, 2008. 296 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол. О. В. Петришин та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
4. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
5. Загальна теорія права. Нормативний курс: навч. посібник / колектив авторів; С. В. Бобровник, відп. ред. 2-ге вид. Київ: 2019. 596 с.
6. Легка О. В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30–33.
7. Пархоменко Н. М. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності. *Альманах права*. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу. 2025. Вип. 16. С. 32–38. DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-32-38
8. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник [5-те вид., зі змін.]. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
9. Малишев Б. В., Москалюк О. В. Застосування норм права (теорія і практика): навч. посібник / за заг. ред. Б. В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. 260 с.
10. Костицький В. В. Тлумачення норм права як форма реалізації права. *Альманах права*. Тлумачення права: від теорії до практики. 2021. Вип. 12. С. 24–29. DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-4
11. Дудченко В. В. Плюралістична теорія джерел права: нові можливості в осягненні права. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2010. Т. 9. С. 78–88.
12. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. Київ: Юридична думка, 2008. 336 с.
13. Ситар І. М. Праворозуміння як основа поліджерельності права (аккультураційний аспект). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 9-1. С. 21–23.
14. Ситар І. М. Поліджерельність в англо-американському типі права з позиції аккультурації. *Митна справа*. 2014. № 5(2.1). С. 32–36.
15. Слотвінська Н. Д. Судова практика як джерело права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2016. 203 с.
16. Оніщенко Н. М. Реалізація права в контексті його норм, принципів і стандартів: широкий та вузький підходи. *Альманах права*. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу. 2025. Вип. 16. С. 17–23. DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-17-23
17. Пархоменко Н. М. Актуальні проблеми правової визначеності та тлумачення норм права на сучасному етапі правової реформи. *Альманах права*. Тлумачення права: від теорії до практики. 2021. Вип. 12. С. 30–35.
18. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. Київ: Юридична думка, 2008. 336 с.
19. Сендецька Т. В. Тлумачення у праві: особливості герменевтичного підходу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Харків, 2015. 16 с.
20. Ляшук А. В. Мова як засіб вираження права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 (081 – Право) / Приватний вищий навчальний заклад «Університет Короля Данила». Івано-Франківськ, 2021. 191 с.
21. Богданевич Т. С. Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України: дис. ... д-ра філософії (081 – Право) / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 256 с.
22. Гайдулін О. О. Інститут інтерпретації (тлумачення) в європейському контрактному праві: теоретико-цивілістичні засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 і 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного

- права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 510 с.
23. Богданевич Т. С. Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України: дис. ... д-ра філософії (081 – Право). Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 256 с.
 24. Пархоменко Н. М. Реалізація права як категорія права та явище соціальної дійсності. *Альманах права*. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу. 2025. Вип. 16. С. 32–38.
 25. Лепіш Н. Я. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2014. 216 с.
 26. Сліденко І. Д. Тлумачення конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду. Одеса: Фенікс, 2003. 233 с.
 27. Лепіш Н. Я. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2014. 216 с.

References

1. Kaplina O. V. Pravozaostovne tlumachennia norm kryminalno-protsestualnoho prava: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2008. 296 s. (in Ukr.).
2. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t.* Kharkiv: Pravo, 2016. T. 3: Zahalna teoriia prava / redkol. O. V. Petryshyn ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. 2017. 952 s. (in Ukr.).
3. *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk* / za red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenka. 2-he vyd., prerobl. i dopovn. Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2012. 1020 s. (in Ukr.).
4. Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk / za red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 s. (in Ukr.).
5. Zahalna teoriia prava. Normatyvnyi kurs: navch. posibnyk / kolektyv avtoriv; S. V. Bobrovnyk, vidp red. 2-he vyd. Kyiv: 2019. 596 s. (in Ukr.).
6. Lehka O. V. Realizatsiia norm prava: teoretyko-pravovi aspekty. *Pravo i suspilstvo*. 2012. № 1. S. 30–33 (in Ukr.).
7. Parkhomenko N. M. Realizatsiia prava yak katehoriia prava ta yavyshe sotsialnoi diisnosti. *Almanakh prava*. Fenomen realizatsii prava v konteksti suchasnoho naukovoho dyskursu. 2025. Vyp. 16. S. 32–38. DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-32-38 (in Ukr.).
8. Rabinovych P. M. Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navch. posibnyk [5-te vyd., zi zmin.]. Kyiv: Atika, 2001. 176 s. (in Ukr.).
9. Malyshev B. V., Moskaliuk O. V. Zastosuvannia norm prava (teoriia i praktyka): navch. posibnyk / za zah. red. B. V. Malysheva. Kyiv: Referat, 2010. 260 s. (in Ukr.).
10. Kostytsky V. V. Tlumachennia norm prava yak forma realizatsii prava. *Almanakh prava*. Tlumachennia prava: vid teorii do praktyky. 2021. Vyp. 12. S. 24–29. DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-4 (in Ukr.).
11. Dudchenko V. V. Pluralistychna teoriia dzherel prava: novi mozhlyvosti v osiahnenni prava. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia"*. 2010. T. 9. S. 78–88 (in Ukr.).
12. Parkhomenko N. M. Dzherela prava: problemy teorii ta metodolohii: monohrafiia. Kyiv: Yurydychna dumka, 2008. 336 s. (in Ukr.).
13. Sytar I. M. Pravorozuminnia yak osnova polidzherelnosti prava (akulturatsiinyi aspekt). *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seriya: Yurydsprudentsiia. 2014. Vyp. 9-1. S. 21–23 (in Ukr.).
14. Sytar I. M. Polidzherelnist v anhlo-amerykanskomu typi prava z pozytsii akulturatsii. *Mytna sprava*. 2014. № 5(2.1). S. 32–36 (in Ukr.).
15. Slotvinska N. D. Sudova praktyka yak dzherelo prava: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Lviv, 2016. 203 s. (in Ukr.).
16. Onishchenko N. M. Realizatsiia prava v konteksti yoho norm, pryntsyypiv i standartiv: shyrokyi ta vuzkyi pidkhody. *Almanakh prava*. Fenomen realizatsii prava v konteksti suchasnoho naukovoho dyskursu. 2025. Vyp. 16. S. 17–23. DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-17-23 (in Ukr.).
17. Parkhomenko N. M. Aktualni problemy pravovoi vyznachenosti ta tlumachennia norm prava na suchasnomu etapi pravovoi reformy. *Almanakh prava*. Tlumachennia prava: vid teorii do praktyky. 2021. Vyp. 12. S. 30–35. DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-5 (in Ukr.).
18. Parkhomenko N. M. Dzherela prava: problemy teorii ta metodolohii: monohrafiia. Kyiv: Yurydychna dumka, 2008. 336 s. (in Ukr.).
19. Sendetska T. V. Tlumachennia u pravi: osoblyvosti hermenevtychnoho pidkhodu: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Kharkiv, 2015. 16 s. (in Ukr.).
20. Liashuk A. V. Mov a yak zasib vyrazhennia prava: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 (081 – Pravo) / Pryvatnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Universytet Korolia Danyla». Ivano-Frankivsk, 2021. 191 s. (in Ukr.).

21. Bohdanevych T. S. Ofitsiine tлумачення Osnovnoho Zakonu Konstytutsiinym Sudom Ukrainy: dys. ... d-ra filosofii: 081 – Pravo / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv, 2019. 256 s. (in Ukr.).
22. Haidulin O. O. Instytut interpretatsii (tлумачення) v yevropeiskomu kontraktному pravi: teoretyko-tsyyvilstychni zasady: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.01 ta 12.00.03 / Naukovo-doslidnyi instytut pryvatnoho prava i pidpriemnytstva imeni akademika F. H. Burchaka Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv, 2021. 510 s. (in Ukr.).
23. Bohdanevych T. S. Ofitsiine tлумачення Osnovnoho Zakonu Konstytutsiinym Sudom Ukrainy: dys. ... d-ra filosofii: 081 – Pravo / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv, 2019. 256 s. (in Ukr.).
24. Parkhomenko N. M. Aktualni problemy pravovoi vyznachnosti ta tлумачення norm prava na suchasnomu etapi pravovoi reformy. *Almanakh prava*. Tлумачення права: vid teorii do praktyky. 2021. Vyp. 12. S. 30–35. DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-5 (in Ukr.).
25. Lepish N. Ya. Akty tлумачення norm prava: pytannia teorii ta praktyky: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Lviv, 2014. 216 s. (in Ukr.).
26. Slidenko I. D. Tлумачення konstytutsii: pytannia teorii i praktyky v konteksti svitovoho dosvidu. Odesa: Feniks, 2003. 233 s. (in Ukr.).
27. Lepish N. Ya. Akty tлумачення norm prava: pytannia teorii ta praktyky: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Lviv, 2014. 216 s. (in Ukr.).

Костицький В. В., Лінецький С. В. Тлумачення права як форма реалізації права: до теоретичних засад постановки концепції

Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу співвідношення тлумачення та реалізації права. Авторами обґрунтовано концепцію тлумачення права як окремої поряд із додержанням, застосуванням, виконанням та використанням форми реалізації права. Доведено, що виокремлення тлумачення права як такої форми реалізації права можливе лише в контексті відмови від вузького нормативістського підходу, який отожднює реалізацію права з реалізацією норм права. З'ясовано, що автономне значення тлумачення права як форми його реалізації стає можливим на основі застосування постнормативного міждисциплінарного науково-методологічного підходу, який синтезує елементи неопозитивізму, соціології, феноменології, антропології та аксіології права. У цьому контексті підтверджено складно-структурований характер реалізації права як правового явища, що опосередковує, поряд зі здійсненням права, застосуванням права, правовою поведінкою, правовим регулюванням, також і тлумачення права як окремої форми реалізації права.

Ключові слова: реалізація права, реалізація норм права, «широкий» та «вузький» підходи до реалізації права, форми реалізації права, нормативізм, тлумачення права, право як текст, юридична герменевтика.

Kostytsky V. V., Linetskyi S. V. Interpretation of Law as a Form of Law Implementation: On the Theoretical Foundations of Conceptualization

The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the correlation between interpretation and implementation of law. The authors substantiate the concept of interpretation of law as a separate (additional) form of law implementation, alongside compliance, application, execution, and use. It is proven that distinguishing interpretation of law as such a form of law implementation is possible only in the context of rejecting the narrow normativist approach, which equates the implementation of law with the implementation of legal norms. Proceeding from the concepts of the “broad” understanding of law implementation and the multi-source nature of law, the authors demonstrate the relevance and productivity of a scientific approach within which interpretation of law occupies a distinct place in the classification of established (traditional) forms of law implementation and even gradually strengthens its position as law develops and its content and structure become more complex.

It is established that the autonomous significance of interpretation of law as a form of its implementation becomes possible on the basis of applying a post-normativist interdisciplinary scientific and methodological approach, which synthesizes elements of neopositivism, sociology of law, as well as phenomenology, anthropology, and axiology of law. In this context, the complex-structured nature of law implementation as a legal phenomenon is confirmed, which mediates, alongside the exercise of law, application of law, legal behavior, and legal regulation, also the interpretation of law as a separate form of law implementation. With the increasing juridification of social relations and the progressive development of legal systems, interpretation of law acquires particular weight and significance precisely within the structure of law implementation as its form and an indispensable component of this phenomenon.

Keywords: implementation of law, implementation of legal norms, “broad” and “narrow” approaches to law implementation, forms of law implementation, normativism, interpretation of law, law as text, legal hermeneutics.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-67-73

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026